

Czakó Gábor

Mcheta-Feldebrő, avagy a kaukázusi kapcsolat

Kétségtelen adatok igazolják, hogy őseink – közjük értve a magyarul beszélő avarokat is, talán éppen *Theophülaktosz Szimokattész* álavarjait – ismerték a kereszténységet, sőt, sokan hitükként vallották. (T. Sz.: Világtörténelem, ford. *Olasz Teréz*) Erről a Szarvasi tútartó, vagy a Nagymácsédi kereszt is tanúskodik. Legkorábbi templomunk – közvetett adatok szerint – még *Géza nagyfejedelem* idején (970-997) épülhetett, aki Esztergomban „fogadta *Szent Adalbert* prágai püspököt, itt keresztelkedett meg, és innen irányította európai tekintélyű politikáját.” (*Prokop Mária* nyomán, *Magyar Szemle*, Új folyam XXIV. 9-10. szám.) Számos más forrás szerint *Géza* 974-ben a keresztiséget és az István nevet *Sant Gallen-i Szent Brunó* kezéből vette föl.

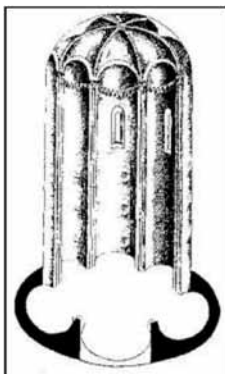

A Gerényi belüli hatkarélyos kerektemplom ma szentélyként szolgál.

A püspöki székhelyeken komolyabb épületeket emeltek. Ilyen lehetett az első pécsi székesegyház is, ami 1064-ben, *Salamon* királyunk harmadik koronázásakor

leégett. A templomépítések *Szent István* közismert rendelete nyomán váltak országgossá.

Vidéken tíz falu emelt egy templomot. A templom a falvak közti határvonal találkozásánál állt, körülötte osztották föl a temetőt kellő számú részre. Az arányos és közös temetőhasználat máig tanulmányozható a Vas megyei Zsennye és Gyanógeregye közt félúton álló *Szent Cecília*, ottani szóval *Szent Cicelle*, templom kertjében.

A kiszombori körtemplom metszetrajza.

Az első templomok leginkább kör alakúak voltak, s lényegében az oltárt, a miséző papot és segítőt, meg a templom kegyurát fogadták be. A többiek, a jónép Isten ege alatt álldogált, térdepelt. Egészen biztos, hogy legalább négy kerektemplomunk a X-XI. században épült, és építőik – tágan fogalmazva – kaukázusi példákat követtek. Az idők folyamán a hívek szaporodtak, s a régi mellé egy új, nagyobb templomot emeltek. A kiszombori körtemplom kívülről koralakú, belül karélyos. Mégpedig hat karélyos. Igen hasonlós hozzá a *Karcsán* (*Zemplén vm.*) *Gerényiben* (*Ung vm.*), valamint *Kolozsmonostoron* (*Kolozs v.m.*) épült templom. Némelyik kutatásban fölmerült, hogy egyazon mester munkái. Vagy egy kőműves csoporté.

*

A honfoglalókkal érkezett kabar-kazár népcsoport, melyből föltehetően a palócok származtak, az *Ipoly* és a *Sajó* közt foglalt szállást magának. Gyaníthatóan

a magyarok ún. kaukázusi ágából valók. Erejükre és tekintélyükre jellemző, hogy vezetőjük, *Aba Sámuel*, Szent István veje lehetett és harmadik királyunk. Feldebrőn készíttetett nemzetségének templomot, s önmagának temetkezési helyet. Szintén kaukázusi minta után, de ő eleve nagyobb templomot rakatott. Talán nem örmény, hanem inkább grúz példát követve.

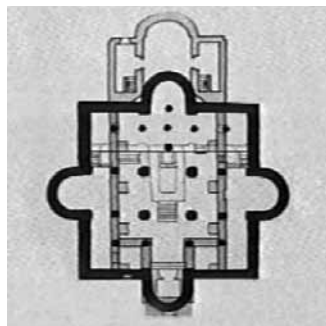
A kaukázusi magyar kapcsolatról lengebb lesz szó.

Kétségtelen, hogy Örményország a világ első Krisztus-követő állama, amely 301-ben vette föl a kereszténységet, IV. Tiridatész (298 k.-324 k.) idején. Grúzia nem sokkal maradt el: *III. Mirian* (284-361) 334-ben keresztény hitre tért, majd 337-ben államvallássá tette Grúziában.

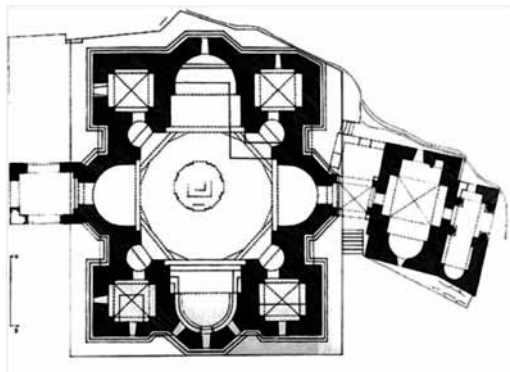
Az ország már a Krisztus előtti időkől kezdve többször szakadt hercegségekre és részkirályságokra, majd egyesült, és újra bomlott. Az ókorban Mcheta is önálló államnak számított, majd a kereszténység fölvétele után megalkotta azt a templom-mintát, ami hamarosan a mély hatást

A Mcheta-i Szent Kereszt templom a mai állapotában.

Feldebrői templom alaprajza, XI. sz. eleje. A sötét körvonal jelezte fal és épület *Aba Sámuel* korában készült.

Mcheta, koraközépkori grúz főváros Szent Kereszt templomának alaprajza (585-605). A VI. században épült istenháza a kaukázusi templomépítézet ősmintája.

gyakorolt az egész térségre, sőt, mint látni fogjuk, hazánkba is eljutott.

Szent István veje, *Aba Sámuel*, a harmadik magyar király építtette még trónralépése előtt. Itt temették el 1044-ben.

A templom szemlélatomást a kaukázusi templomépítézet szabályait és eszményeit követte a nyugat-európai helyett. A négyzetes torony falait áttörte egy egyenlőszárú, végeinél kerékként kereszt. A templom közepén álló tornyot így oszlopok tartották. A bővítés során az eredeti épület jó részét, köztük az oszlopokat és a tornyot lebontották, s egy hosszanti téglalap alakú főhajót alakítottak ki.

Az eredeti, *Aba Sámuel király* által építtetett templom modellje

Az eredeti, *Aba Sámuel király* által építtetett templom modellje, ami a restaurálás során végzett föltárás alapján készült. A mai templomban látható. A tárgy sutasága ellenére is nyilvánvaló a két épület szerkezeti azonossága. Persze nem ez a modell volt a Mcheta-i Szent Kereszt templom előképe, hanem fordítva.

*

Miért követett kaukázusi mintákat *is* a korai magyar templomépítéssel? Megint a császári történetíróhoz, *Bíborbanszületett Konstantin*hoz, és adatközlőiehez, *Bulcsú* és *Tormás* hercegekhez kell fordulnunk. „A besenyők pedig, akiket korábban kangarnak neveztek (ugyanis ez a kangar név nálunk a nemes származás és vitézség értelmében volt használatos), ezek hát a kazárok ellen háborút indítván és legyőzötven, kénytelenek voltak saját földjüket elhagyni és a türkökére letelepedni. Amikor a türkök és az akkor kangarnak nevezett besenyők közt háború ütött ki, a türkök hadserege vereséget szenvedett és két részre szakadt. Az egyik rész kelet felé, Perzsia vidéken telepedett le, s ezeket a türkök régi nevén mostanáig szabartoi aszfaloinak hívják, a másik rész pedig vajdájukkal és vezérükkel, *Levedivel* nyugatra ment lakni, az *Etelküzü* nevezetű helyekre, amely helyeken mostanában a besenyők népe lakik.”

Tehát őseink egy szerencsétlen csata után kettészakadtak. Perzsia vidéke Észak-Kaukázust jelenti, annak is a folyók öntözte, legeltetésre alkalmas lakásabb területét. Tovább nem mehettek, mert a perzsák erősen őrizték a várakkal, falakkal védett *Derbenti Kaput* és környékét. A hegység bércei, szakadécai közt csak kisebb csoportok kelhettek át. Egész hadak máhakkal, állatokkal semmiképp.

A XIV. sz. végéig a Kuma folyó térségében valóban létezett *Kumagyaria* – arab ejtés szerint – *Madzsar* fővárossal. *Kumagyaria* és a Duna menti Magyarországi közti kapcsolatot *Bendefy László* derítette föl részint a Vatikán *Levéltárában*, továbbá a helyszínen. (A magyarság kaukázusi őshazája, Gyertyán országa, Bp. 1942, 1999.) Kapott is érte az orrára...

Konstantin azt is megörökítette, hogy a kazár alattvalók közül egy vagy több kazár, v. kabard csoport *Árpád* népéhez csatlakozott. (L. *Kazár*, *Kazárd*, *Kozármisleny*, *Kozárvár* stb. helyneveinket és a kazár népviseletet. Hozzáértés híján a kazár és a palóc viselet eltéréseinek és hasonlóságainak elemzésébe nem bocsátkozom.) Hogy ők pontosan kik voltak, nem tudjuk. Az biztos, hogy a XI. sz. elején élükön *Aba Sámuel* állt, *Szt. István* veje, harmadik királyunk (1041-1044). Az *Abák* birtokai a mai *Nógrád* megyétől a keleti határig nyúltak, és magukba foglalták a mai kazár és palóc vidékeket. A család tagjai házasságok, birtokcserék révén sokfelé elkerültek. Jelles emlékü a *Pécsett* 1984-ben föltárt rovasírásos középkori címerpajzsuk. Kézzel fogható bizonyítéka ez a rovás országos ismeretének és használatának. Sokat mond az is, hogy templomban maradt ránk.

*

Középkori magyarjaink bírhat-
tak kazáriai, földrajzilag kaukázusi

kapcsolatokkal, jelesül a XIV. sz. végéig fönállt Kuma menti Magyarországgal, sőt, a Kaukázus gerincén túli Örményországgal és Grúziával is. Különösen föltehető ez az Abákról, a kazár-kabar törzs vezetőiről, akik számára természetes lehetett, hogy „hazai”, kaukázusi mestereket hozattak nemzeti templomok építéséhez. Talán éppen ezeknek az iparosoknak és ivadékaiknak, tanítványaiknak művészetét őrzi a Feldebrői templom eredeti része, meg a kerektemplomok szépsége.

*

Sajnos, nem sokat tudunk e keleti szálak szövésének-bomlásának részleteiről, hiszen a hivatalos magyarságtudomány létük föltételezését is finnugor-ellenes eretnekségnek minősíti. Ennélfogva a magánkutatások hitelességét mindmáig eleve elutasítja, még a kézzel fogható, olvasható vatikáni okiratokat is, vagy népzene-kutatóink fölvételek ezreivel igazolt jelentéseit – *Agócs Gergely, Juhász Zoltán, Sipos János* és mások – akik többszörösen bizonyították, hogy az Észak-Kaukázusban s annak előterében élő, ma török ajkú népek bizony magyar népdalokat énekelnek és muzsikálnak. (*Czakó-Juhász*: Beljebb a magyar észjárásba, CzSimon bt. Bp. 2010, kottákkal és hanglemezzel) Külön tanulmányt érdemelne, hogy beszélt nyelvüket miért cserélték le, s milyen nyomós ok miatt tartottak ki mégis zenei anyanyelvük mellett?

A Zichy-expedíció során *Szentkatolnai Bálint Gábor* megtanulta a kabard nyelvet és elkészítette *Lexicon cabardico-hungarico-latinum c. kabard-magyar-latin szótárát* és *Kabard nyelvtanát* (Kolozsvár 1894, ill. 1900), mivel sok rokon vonást talált a kabard és a magyar között. Követői egyelőre nincsenek. *Juhász Zoltán* kutatása – nagy mennyiségű dallam számítógépes

összevetése mindkét kultúrából – kiderítette, hogy a kabard népzene a magyar legközelebbi rokonai közé tartozik.

A legfrissebb: még fél esztendeje sincs, hogy *M. Lezsák Gabriella* régész vezette kis csoport bejárta a kaukázusi – a harmadik Magyarország fővárosa – Madzsar város romjait, s kiderítette, hogy három ilyen nevű hely akad a Kuma folyó völgyében. Ráadásul a kis expedíció az észak-kaukázusi térség múzeumaiban (!) számos honfoglaláskori tárgyat tanulmányozhatott! Még csak ki sem kellett ázni őket!

*

Tán e rövid ismertetésből is kiderül, hogy X-XI. századi eleink kapcsolatban álltak – *Szabados György* szavával – a *harmadik Magyarországgal*, a kaukázusival. (Magyar államalapítások a IX-XI. században, Szegedi Középkorász Műhely 2011.) Erősen valószínű, hogy a feldebrői templom, meg bizonyára a hatkarélyos körtemplomaink építőmesterei is a kaukázusi keresztények közül jöttek. Semmi okunk föltételezni, hogy nem ottani magyarok voltak.

Ideje lenne félretenni bizonyos dogmákat és tárgyilagosan megvizsgálni a honfoglalás előtti-utáni időkbe nyúló kaukázusi magyar kapcsolatokat.

Is.

Cayuelas-Krasznai Dániel (Cikk a 44. oldalon)